

DE WET-FRANCHIMONT EN DE PERS

Een journalistieke kijk op de Wet van 12 maart 1998 en op het commissievoorstel van 8-9 oktober 1998 voor een 'grote wet-Franchimont'¹

Pol DELTOUR*

Dat de wet-Franchimont² niet echt een verbetering zou inhouden van de positie van de gerechtsjournalist, en dus van het recht-op-informatie-hebbende publiek, was al langer bekend. In het bijzonder de uitbreiding van de rol van de raadkamer in de strafprocedure, dit ten koste van het openbaar zetelende vonnisgerecht, stootte in de media van meet af aan op diverse kritische commentaren.³ Vandaag blijkt evenwel dat de strafprocessuele realisaties en verdere plannen van de deskundigencommissie rond de Luikse advocaat en hoogleraar Michel Franchimont, maar liefst een driedovoudige verslechtering zouden kunnen betekenen voor de gerechtsjournalistiek en de persvrijheid in het algemeen. En tijdens het politioneel-gerechtelijk onderzoek, én ingevolge een nieuwe regeling voor de verwijzing van een dossier naar de rechtbank, én bij de behandeling door deze rechtbank zelf, blijkt het voor de journalist een stuk moeilijker, en soms zelfs onmogelijk te zijn geworden nog relevante informatie te bekomen over gerechtsdossiers, laat staan ze te verspreiden. Genoeg redenen dus om zich zorgen te gaan maken als journalist. En de hoogste tijd voor een puntsgewijze kritiek.

* Nationaal secretaris Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (AVBB).

1. Deze tekst werd – enkele stilistische en marginaal-inhoudelijke wijzigingen daargelaten – door een delegatie van de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (AVBB) overgemaakt aan minister van Justitie Tony Van Parys (CVP) in het kader van een ontmoeting tussen de minister en de journalistieke wereld op 18 november 1998. De ontmoeting vond plaats uitgerekend naar aanleiding van de grote praktische ongemakken die de pers naar aanleiding van de implementatie van de wet-Franchimont ondervindt.

2. Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporings-onderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.*, 2 april 1998.

3. Zie bijvoorbeeld J. DE WIT, 'Procedure met gesloten deuren: stil einde voor kritische gerechtsjournalistiek', in *Gazet van Antwerpen*, 16 augustus 1995.

Stilte, Justitie werkt!

Laten we beginnen bij het begin: de fase van het strafonderzoek. Of, in de officiële terminologie: het opsporingsonderzoek door het parket en het gerechtelijk onderzoek dat door een onderzoeksrechter wordt geleid.

Hierover voorziet de wet-Franchimont in een legalisering van de praktijk van de parketwoordvoering. Tot 2 oktober, datum waarop de wet in werking getreden is, werd de materie nog door drie ministeriële circulaires geregeld.⁴

Letterlijk zegt het nieuwe artikel 28*quinquies*, § 3 van het Wetboek van Strafvordering: *‘De procureur des Konings kan, indien het openbaar belang het vereist, aan de pers gegevens verstrekken. Hij waakt voor de inachtneming van het vermoeden van onschuld, de rechten van verdediging van de verdachte, het slachtoffer en derden, het privé-leven en de waardigheid van personen. Voor zover als mogelijk wordt de identiteit van de in het dossier genoemde personen niet vrijgegeven.’* Is een onderzoeksrechter met het spuurwerk gelast (wat het geval is bij een burgerlijke-partijstelling of wanneer ingrijpende onderzoeksmaatregelen nodig zijn), dan moet de parketwoordvoerder diens instemming bekomen voor een mededeling aan de pers (art. 57, § 3 Sv.). Dat dit laatste niet echt bevorderlijk is voor de communicatie, is tussen haakjes in het verleden reeds herhaaldelijk gebleken.

Voor de advocaat is er overigens een gelijklopende bepaling voorzien als voor het parket (art. 28*quinquies*, § 4 en art. 57, § 4 Sv.).

Weliswaar kan hij zich voor een perscontact al laten leiden door het loutere *‘belang van zijn cliënt’*. Duidelijk is dat dit mijlenver af kan staan van het openbaar belang – niet alleen in het geval van een verdachte maar evengoed wanneer het om een slachtoffer gaat ! En ook opmerkelijk: in tegenstelling tot de parketmagistraat heeft de advocaat in het geval van een gerechtelijk onderzoek, geen instemming nodig van de onderzoeksrechter voor het afleggen van verklaringen aan het publiek. Dat kan in de talloze gevallen van een gerechtelijk onderzoek tot serieuze scheeftrekkingen in de informatievoorziening leiden. Scheeftrekkingen waarmee de gerechtsjournalisten zelf allesbehalve gelukkig zijn overigens, gelet op hun deontologische plicht van het plegen van hoor en wederhoor, van het verlenen van woord en wederwoord. Anderzijds zal de advocaat zich wel ook aan *‘de regels van het beroep’* moeten houden, wat hem dus onderwerpt aan een zekere controle van de tuchtinstanties bij zijn Orde.

Kamerlid Serge Moureaux (PS) stelde ten andere voor het spreekrecht van de advocaat uit de wet te houden, om het – in de goede oude advocatentraditie – helemààl over te laten aan de beoordelingsbevoegdheid van de Orden van Advoca-

4. Omzendbrief van minister van Justitie DU BUS DE WARNAFFE van 24 juli 1953, omzendbrief van minister van Justitie VERMEYLEN van 9 april 1965, en omzendbrief van minister van Justitie GOL van 15 juli 1984. De drie teksten zijn gepubliceerd in L. NEELS, D. VOORHOOF en H. MAERTENS (ed.), *Medialex. Selectie van bronnen van de media- en informatiewetgeving*, Kluwer Rechtswetenschappen België, Antwerpen, 1996, 53-60.

ten.⁵ Daar waren de verscheidene andere advocaten in de Kamer- en de Senaatscommissie voor Justitie zeker niet ongevoelig voor, maar toch overleefde Moureaux' voorstel de eindstemming niet. Het werd àl te onevenredig bevonden met de communicatieregeling voor het parket.

Zowel commissievoorzitter Michel Franchimont zelf als voormalig minister van Justitie Stefaan De Clerck (CVP) drukten er bij herhaling op dat deze bepalingen eigenlijk niets zouden veranderen aan de intussen alom verspreide praktijk van gerechtelijke woordvoering.⁶ Toch blijkt dat in de realiteit even anders uit te draaien. Sinds oktober passen een pak parketwoordvoerders en politiemensen de wet-Franchimont op de letter toe, en vaak betekent dit dat de verstrekte mededelingen nog sybillijner zijn dan we sowieso al gewend waren.⁷ De reden is niet ver te zoeken: gaat een parketwoordvoerder in de ogen van de ene of de andere betrokken partij zijn boekje te buiten, dan hangt hem, gelet op de nieuwe wetgeving, al vrij snel een klacht voor schending van het beroepsgeheim boven het hoofd (*infra*). Parketwoordvoerders in heel het land hebben dat trouwens al aan den lijve mogen ondervinden.⁸ En dan is er nog een reden waarom de persmagistraten tegenwoordig op eieren lopen. Tijdens de bespreking in de Kamer beklemtoonde Justitieminister De Clerck dat de Belgische Staat burgerrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld mocht blijken dat een 'foutieve mededeling' aan iemand schade berokkend heeft.⁹ Afgezien van de mogelijkheid dat de Staat een regresvordering instelt tegen de geviseerde parketwoordvoerder, laat het zich wachten dat dergelijke dossiers ook nog eens onaangename gevolgen zullen hebben op het tuchtrechtelijke vlak.

Als er nog iets meegedeeld wordt... Nogal wat politiediensten blijken hun eigen woordvoerders simpelweg te hebben opgedoekt. De wet-Franchimont houdt de woordvoering over lopende onderzoeken nu eenmaal exclusief aan de parketten voor, is hun stelling. Dat leidt tot immense ongemakken en absurde situaties. Vindt ergens een belangrijk ongeval plaats, dan vangt de journalist in steeds meer gevallen bot bij de plaatselijke – en daardoor de best geïnformeerde – politieverantwoordelijke. Die verwijst de verslaggever vervolgens kortdaat door naar de woordvoerder van het parket. Niet zelden valt die laatste dan compleet uit de lucht, en hoe dan ook

5. Amendement nr. 203, *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, 11 februari 1998, nr. 857/23-96/97, p. 13.

6. Zie onder meer de M.v.T. bij het wetsontwerp, *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 december 1996, nr. 857/1-96/97, p. 30.

7. De klacht is dus zeker niet nieuw. Zie de AVBB-brochure *Beknopt overzicht van de gerechtelijke pers*, AVBB, Brussel, 1988, p. 29; F. VOETS, 'Vrouw Justitia en de pers: een maagd belaagd?', E. BREWAEYS, S. DESMET, J. OPDEBEECK, F. VOETS en D. VOORHOOF (ed.), *Persvrijheid, omroeprecht en nieuwe media, Tegenspraak Cahiers nummer 3*, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1987, p. 53-65; P. DELTOUR, *Man bijt hond. Over pers, politiek en gerecht*, Icarus/Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1996, 109 e.v.

8. Zo was er in Gent, naar aanleiding van enkele parketmededelingen in de ruchtmakende zaak-X1, heel wat kritiek gekomen van de advocaat van X1. Ook in het kader van het in Brussel hangende strafonderzoek rond KBLux, lieten advocaten nadrukkelijk verstaan zich te storen aan de te verregaande openheid van parket en onderzoeksrechter.

9. Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer, *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 2 juli 1997, nr. 857/17-96/97, p. 85.

is hij met al dat extra werk allerm minst opgezet. De parketwoordvoerders zelf zijn dan ook niet toevallig vragende partij om terug te keren naar het stelsel van geman-dateerde politiewoordvoerders.

Het lijkt het *minimum minimorum* dat vandaag van Justitieminister Tony Van Parys (CVP) en de Procureurs-generaal mag worden verwacht: dat ze het licht opnieuw op groen zetten voor politiewoordvoering. Dat beloofde voormalig Justitie-minister De Clerck trouwens met zoveel woorden tijdens de parlementaire voorbe-reiding van de wet: '*Het Openbaar Ministerie zal de politiediensten kunnen delege-ren om persmededelingen op te stellen*'.¹⁰ Van dezelfde circulaire kunnen minister en Procureurs-generaal dan gelijk gebruik maken om ook de woordvoering bij het parket weer over een iet of wat soepeler boeg te gooien dan de defensief-angstige interpretatie van de wet-Franchimont vandaag toelaat. Voor de minister van Justitie pleit alvast dat hij op 18 november 1998, in het verlengde van een ontmoeting met de journalistenfederatie AVBB en de hoofdredacteuren van dagbladen en omroe-pen¹¹, een werkgroep omtrent dit alles in het vooruitzicht heeft gesteld.¹² Maar snel moet het wel gaan, of ongelukken blijven niet uit.

En het had nog erger gekund. Vooral vanuit de PRL en de PSC werd er tijdens de parlementaire bespreking van de wet ferm aangedrongen op een absoluut verbod voor de parketwoordvoerders en advocaten om nog de identiteit van in het dossier genoemde personen vrij te geven.¹³ Een voor de informatievrijheid volstrekt onge-oorloofde en voor de media compleet onwerkbare piste, die herinneringen oproept aan het (niet alleen door de pers) fel gecontesteerde wetsvoorstel-Smet-Suykerbuyck (CVP) dat begin 1985 werd ingediend in het parlement.¹⁴ De PRL/PSC-voorstellen

10. M.v.T., *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 december 1996, nr. 857/1, p. 31.

11. Cf. voetnoot 1.

12. De werkgroep wordt voorgezeten door de heer Eugeen Van Kerckhoven, kabinetschef van minister van Justitie Van Parys, en omvat vertegenwoordigers van de parketmagistratuur, de politiediensten en de journalistieke wereld. De finaliteit, zo werd overeengekomen tijdens de eerste bijeenkomst op 11 december, is een protocol uit te werken rond het informatiebeleid van het Openbaar Ministerie. Of dit naderhand ook zal uitlopen op een nieuwe (ministeriële) circulaire over het onderwerp, valt nog af te wachten.

13. Amendement nr. 2 van de heer BARZIN (PRL), *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 februari 1997, nr. 857/2-96/97, p. 2: 'De identiteit van de in het dossier genoemde personen mag echter niet worden vrijgegeven'. Verder amendement nr. 75 van mevrouw MILQUET (PSC), *Parl. St.*, 1997-98, 8 november 1997, nr. 1-704/2, p. 41: 'Het openbaar ministerie kan aan de pers gegevens verstrekken mits (...) de anonimiteit van personen worden geëerbiedigd.' In haar Verantwoording schrijft senator MILQUET: 'Ingeval de identiteit van personen wordt onthuld door de pers, kan het openbaar ministerie de identiteit van personen wel bevestigen, maar nooit zelf vrijgeven.' Zie tot slot amendement nr. 183 van de heren BARZIN en DUQUESNE (PRL); *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, 11 februari 1998, nr. 857/23-96/97, p. 4-5: 'De identiteit van de in het dossier genoemde personen wordt niet vrijgegeven.' Vreemd genoeg voorzagen de kamerleden BARZIN en DUQUESNE voor advocaten een andere regeling: 'Het ligt voor de hand dat een dergelijke beperking niet geldt voor de advocaten.'

14. Wetsvoorstel tot bescherming van de privacy van verdachten, *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, 1123/1. Zie ook het recentere wetsvoorstel VAN VAERENBERGH tot bescherming van verdachten, *Parl. St.*, Kamer, 1991-92, B.Z., 256/1. Op de complexe problematiek van het namen noemen in gerechtverslaggeving gaan we hier niet verder in. Zie hierover D. VOORHOOF, 'Media en gerechtverslaggeving', in *Panopticon*, 1989, 217 e.v.

werden overigens door Justitieminister De Clerck zelf afgeblokt. Een ietsje mildere versie luidde vervolgens dat alleen ‘*in uitzonderlijke omstandigheden*’ een naam mocht vrijgegeven worden, daarbuiten niet.¹⁵ Gelukkig haalde ook dat amendement het uiteindelijk niet. Toch, merkte op zeker ogenblik tijdens de parlementaire bespreking ook De Clerck fijntjes op, mag het parket de identiteit van personen slechts vrijgeven ‘*voor zover dit echt noodzakelijk of onvermijdelijk is*’.¹⁶ Dat de journalistieke wereld intussen zelf ook zeer begaan is met de hele kwestie van het namen noemen, kwam onder de parlementsleden niet ter sprake. Nochtans voorzien alle deontologische codices heel uitdrukkelijk het recht van privacy van elkeen¹⁷, en in het bijzonder de Raad voor Deontologie van de AVBB is sinds vier jaar volop bezig het principe te concretiseren in het kader van zijn klachtenonderzoek.¹⁸

Een opvallende suggestie kwam tot slot nog van de PRL. Persmededelingen door het parket, verluidde het, mogen enkel maar verstrekt worden ter ‘*handhaving van de openbare rust*.’ Enkel wanneer die grondig verstoord dreigt te worden, dringt informatie aan de bevolking zich op.¹⁹ Ook die tekst haalde het uiteindelijk niet. Netzomin als een voorstel van VU-kamerlid Geert Bourgeois, die – omgekeerd – helemaal wilde laten schrappen dat een parketmededeling enkel maar kan ‘indien het algemeen belang het vereist’.²⁰ Volgens Bourgeois moet het Openbaar Ministerie nu eenmaal dringend een modern communicatiebeleid gaan voeren, en moet het daarbij ook de nodige ruimte gelaten worden.

De boodschapper geklist

Al het voorgaande is des te problematischer nu het alternatief voor officiële woordvoering – te weten de informele informatiedoorstroming van politie en gerecht naar

15. Amendement nr. 119 van de heer Jean-Jacques VISEUR (PSC) en mevrouw de T'SERCLAES (PSC), *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 26 mei 1997, 857/12-96/97, p. 13.

16. Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat, *Parl. St.*, Sen., 1997-98, 20 januari 1998, nr. 1-704/4, p. 172.

17. *Verklaring der rechten en plichten en rechten van de journalist aanvaard te München op 24 en 25 november 1971 door de afgevaardigden van de journalistenvakbonden van de zes lidstaten van de Europese Gemeenschap en vervolgens aanvaard door de Internationale Federatie van Journalisten (IFJ) op het congres van Istanboel in 1972*, in het bijzonder plicht nummer 5; *Code van journalistieke beginselen aangenomen door de BVVDU (dagbladuitgevers), NFIW (weekbladuitgevers) en de AVBB (journalisten) in 1982*, met name beginsel 5. In oktober 1996 wijdde de AVBB in het Antwerpse Provinciehuis een themacongres aan de problematiek van het ‘namen noemen’ in de berichtgeving.

18. Dat de zelfregulering bij de media vandaag niet optimaal is, daarover is iedereen het eens, de journalistieke wereld inclusief. Alvast de AVBB dringt sinds enkele jaren aan op een debat hierover, dit in functie van een minimum aan logistieke steun vanwege de overheid. Tijdens het hogerop al aangehaalde onderhoud tussen minister van Justitie Van Parys en vertegenwoordigers van de mediasector, kondigde de minister aan dat CVP-volksvertegenwoordiger (en voormalig Justitieminister) Stefaan De Clerck de uitwerking van een Raad voor de Journalistiek voor zijn rekening zou nemen.

19. Het gaat om het al eerder aangehaalde amendement nr. 183 van de heren BARZIN (PRL) en DUQUESNE (PRL), *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, 11 februari 1998, nr. 857/23-96/97, p. 4-5.

20. Amendement nr. 224 (tegenamendement), *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, 11 februari 1998, nr. 857/23-96-97, p. 25-26.

de pers – met de wet-Franchimont nog strakker dreigt aangepakt te worden dan weleer.

Volgens de nieuwe artikelen 28*quinquies*, § 1 en 57, § 1 Wetboek van Strafvordering zijn het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek (respectievelijk zonder en met een onderzoeksrechter) geheim. Dat betekent concreet: *‘Eenieder die beroepshalve zijn medewerking dient te verlenen aan het [opsporings- resp. gerechtelijk] onderzoek, is tot geheimhouding verplicht. Hij die dit geheim schendt, wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458 van het Strafwetboek.’* Geviseerd worden, zo gaf Justitieminister De Clerck te verstaan, de Procureur des Konings en zijn substituten zelf, maar evengoed de griffiers, klerken, vertalers, gerechtsdeurwaarders en onderhoudspersoneel.²¹ Het artikel 458 waarnaar wordt verwezen, vermeldt de straffen die ook andere beroepsgroepen – zoals advocaten en medici – riskeren wanneer ze hun beroepsgeheim schenden.

Zeven jaar geleden werd al een gelijkaardige verbodsbepaling specifiek voor politiemensen ingevoerd. Volgens artikel 35 van de Wet op het Politieambt²² mogen zij gearresteerde of gewoon verdachte personen op geen enkele manier blootstellen aan belangstelling van de pers. Ook daarvoor hangen strafsancities in de lucht.

Journalisten vallen om evidente redenen niet onder het betreffende onderzoeks-/beroepsgeheim, net zomin trouwens als andere particulieren, het weze de verdachte, (de familie van) het slachtoffer of een getuige. Toch belet dat niet dat in de eerste plaats gerechtsverslaggevers bijzonder goed moeten uitkijken voor kwalijke gevolgen van de nieuwe wetsartikelen voor hun werk. Tijdens de parlementaire bespreking van ‘zijn’ wet liet Michel Franchimont hoogstpersoonlijk in zijn kaarten kijken. Voor journalisten heeft de formele instelling van het gerechtelijk beroepsgeheim wel degelijk rechtstreekse gevolgen, zo verklaarde hij. Het eerste is dat de journalist vervolgd zou kunnen worden als **mededader of medepligtige** van gerechtsfunctionarissen die hun beroepsgeheim schenden. Dat zou bijvoorbeeld het geval zijn wanneer hij een griffier omkoopt om een proces-verbaal in handen te krijgen.²³ Zelfs wanneer hij op louter mondelinge informatie uit zou zijn, hangt de journalist een strafvervolgning boven het hoofd.²⁴ Nog volgens Franchimont zouden journalisten bovendien voor **heling** kunnen worden vervolgd, dit *‘wanneer het stuk op delictuele wijze is verkregen.’*²⁵ Op welke wijze dit concreet moet worden begrepen, blijft tot dusver koffiedik kijken. Maar te vrezen valt dat élk bezit van een verdon-

21. M.v.T., *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 december 1996, nr. 857/1, p. 30.

22. Wet van 5 augustus 1992 op het Politieambt, *B.S.*, 22 december 1992; verder Omzendbrief van 10 oktober 1995 betreffende de relatie politiediensten en pers, *B.S.* 31 oktober 1995.

23. Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat, *Parl. St.*, Sen., 1997-98, 20 januari 1998, nr. 1-704/4, p. 62.

24. Dat laatste verklaarde Franchimont toch tijdens het Senaatscolloquium dat eind 1995 over de verhouding tussen pers en justitie werd georganiseerd. Zie *Justitie & Media, Referaten van het Colloquium georganiseerd door de Senaatscommissie van Justitie*, 7-8-9 december 1995, p. 68.

25. Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat, *Parl. St.*, Sen., 1997-98, 20 januari 1998, nr. 1-704/4, p. 62.

kermaand document (ook louter mondelinge informatie ?) reeds aanleiding zal geven tot een vervolging voor heling van de betrokken journalist. Tijdens het Senaatscolloquium over pers en justitie van eind '95 wond Franchimont zelf er geen doekjes om: journalisten moeten voor heling vervolgd kunnen worden 'wanneer ze documenten bezitten die werden bekomen door een schending van het onderzoeksgeheim en waarvan ze de delictieuze oorsprong kennen'.²⁶ Aan het Openbaar Ministerie natuurlijk om dat laatste – een kenniselement – te bewijzen, alleen blijft de vraag of dit bewijsprobleem in de praktijk niet minder lastig zal uitvallen dan de theorie laat vermoeden.

Het lijkt geen twijfel dat dergelijke juridische kunstgrepen eerder ook al op journalisten werden uitgevoerd.²⁷ Daar kunnen bijvoorbeeld de ex-collega's van het inmiddels ter ziele gegane weekblad *Pour* over meepraten²⁸, om Martin Coenen niet te vergeten.²⁹ De vraag is nu, of sommige gerechtsbedienaren in de wet-Franchimont niet een schaamlap gaan zien om met die praktijk voort te doen of – erger – ze nog op te drijven. Met alle zware schendingen van het journalistieke bronnengeheim vandien. De recente inverdenkingstelling van Yves Barbieux, gerechtsjournalist bij *Het Nieuwsblad*, uitgerekend voor heling, zou wel eens een voorteken kunnen zijn van die tendens.³⁰ Te meer omdat Barbieux' enige fout erin bestaan blijkt te hebben enkele robotfoto's rond de Bende van Nijvel vrij te geven een dag voor het semi-officiële opsporingsprogramma op VTM dat zou doen ...

Meer dan ooit hebben de journalisten bijgevolg nood aan bijkomende waarborgen dat ze niet tot de onthulling van hun bronnen kunnen worden gedwongen. Immers, blijkbaar volstaat het nochtans duidelijke arrest-Goodwin van het Europese Mensenrechtenhof als legitimering niet.³¹ De verstrekte waarborgen zullen dan ook spijkerhard moeten zijn. Zulks behelst om te beginnen een formele straffeloosheid van journalisten die geheime informatie uitbrengen – ook voor medeplichtigheid aan of

26. *Justitie & Media*, o.c., p. 68.

27. Zie hierover uitgebreid D. VOORHOOF, *Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalisten*, Liga voor Mensenrechten, Gent, 1985.

28. Vier journalisten van *Pour* werden in 1981 vervolgd en later ook veroordeeld wegens heling van enkele verduisterde overheidsdocumenten. Het ging om een circulaire van de toenmalige commissaris-generaal van de Gerechtelijke Politie en een telex van Interpol-Wiesbaden aan de Belgische politiediensten. Uit de documenten bleek onomstotelijk het bestaan van zogenoemde microfiches-B bij de Belgische politiediensten: gegevensbestanden over mensen die zonder bij een strafzaak betrokken te zijn sleutelposities bekleedden in vakbonden, in het verenigingsleven en aan universiteiten.

29. Ook *Humo*-journalist Martin Coenen werd begin 1985 voor heling van officiële documenten vervolgd, zij het dat de gerechtelijke gevolgen in zijn geval 'beperkt' bleven tot enkele dagen voorlopige hechtenis. Coenen had indringend gepubliceerd over giftige-afvallozingen bij het Antwerpse bedrijf Amoco Fina. Beschreven werd hoe de politie de lozingen wel constateerde, maar daar vervolgens niets werd mee gedaan.

30. De zaak ging aan het rollen met diverse huiszoekingen, ook bij een journalist van *La Lanterne*, op 17 oktober 1998. Ondertussen vond, op 24 december 1998, ook nog eens een huiszoeking plaats in de redactielokalen van het RTBF-televisiemagazine *Au nom de la loi*, dit naar aanleiding van een reportage over zwarte arbeidscircuits bij diverse luchtvaartmaatschappijen.

31. E.H.R.M., Goodwin v. the United Kingdom, 27 maart 1996.

heling van wat dan ook.³² Zulks betekent eveneens dat journalisten nooit zomaar middels een dwangbevel of een huiszoeking bij een opsporing naar lekken kunnen worden betrokken. Van de journalistieke bronnen blijft nu eenmaal iedereen af – want zonder bronnengeheim bestaat kortweg geen persvrijheid meer. Overigens impliceert dat allemaal dat de politieke verantwoordelijken in deze maar eens niet op de commissie-Franchimont voort moeten gaan. De Luikse hoogleraar en advocaat erkende tijdens het Senaatscolloquium van eind '95 weliswaar dat journalisten een wettelijk erkend zwijgrecht moeten krijgen, maar dan wel *'met voorbehoud van de bronnen die een delictueuze oorsprong hebben'*.³³ Vraag: welke bron heeft dat delictueuze karakter vandaag de dag dan niet meer?

En dan is er nog iets waarvoor journalisten maar beter uitkijken. Revolutionair aan de wet-Franchimont is de toekenning van een inzagerecht aan iedereen die bij een strafzaak betrokken is – hij weze verdachte of burgerlijke partij. Ook voor gerechtsjournalisten opent dat belangrijke nieuwe perspectieven. Maar er staat wel iets tegenover. Wie namelijk 'abusief gebruik maakt' van de processtukken die hij via dat inzagerecht heeft bekomen, riskeert alsnog een straf. Geviseerd wordt elk gebruik van de bekomen procedurestukken teneinde het onderzoek te manipuleren of een in het dossier genoemde persoon te benadelen (nieuw art. 460ter Sw.). De straf kan oplopen tot maar liefst een jaar cel en een boete van 100.000 frank. De journalist nu riskeert op zijn beurt voor medeplichtigheid hieraan te worden vervolgd, wanneer hij aan het 'misbruik' meedoet.³⁴ Alvast de meest geëngageerde onder de gerechtsjournalisten zijn bij deze gewaarschuwd.

Ook op dit punt wilden sommigen eigenlijk nog verder gaan. Van PSC-senator Joëlle Milquet kwam tijdens de parlementaire behandeling het voorstel om bovenop het beroepsgeheim voor de gerechtsfunctionarissen ook nog *'alle andere personen'* strafbaar te stellen *'die in een nog hangende rechtszaak en voor de strafrechter een definitief vonnis heeft gewezen, ruchtbaarheid hebben gegeven aan enig element uit het onderzoeks- of opsporingsdossier, hoewel zij wisten dat met die mededelingen onmiskenbaar druk zou worden uitgeoefend op de getuigen, de slachtoffers of de gezworenen, of die, meer in het algemeen, het beginsel van het vermoeden van onschuld of het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer onmiskenbaar hebben geschonden'*.³⁵ Zeker de mogelijke geldboete van 6.000.000 frank (!) kon zwaar overkomen, erkende Milquet, 'maar dat is onontbeerlijk om er zeker van te

32. Natuurlijk kan men zich wel voorstellen dat een journalist op zeker ogenblik voor diefstal of inbraak wordt vervolgd – op deze punten moeten én willen journalisten geenszins boven de wet staan. Anderzijds is het even normaal dat gerechtsfunctionarissen van dergelijke inverdenkingstellingen geen misbruik zouden maken om alsnog door te stoten tot de informatiebronnen van de journalist.

33. *Justitie & Media, Referaten van het Colloquium georganiseerd door de Senaatscommissie van Justitie*, 7-8-9 december 1995, p. 70.

34. Althans, dat standpunt vertolkte de commissie-Franchimont zelf tijdens de parlementaire bespreking in de Senaat. Zie Verslag van de commissie voor de Justitie van de Senaat, *Parl. St., Sen.*, 1997-98, 20 januari 1998, nr. 1-704/4, p. 330.

35. Amendement nr. 119, *Parl. St., Sen.*, 1997-98, 8 november 1997, nr. 1-704/2, p. 59.

zijn dat de pers het voorschrift naleeft'.³⁶ Het amendement was zo uit de pen gevloeid van de inmiddels gepensioneerde Procureur-generaal bij Cassatie Jacques VELU, die het idee eerder al, tijdens een ruchtmakende mercuriale, geopperd had.³⁷

Gelukkig kostte het de overige verkozenen weinig fantasie om het wel erg verstrekkende karakter van de suggestie in te zien, en met even weinig moeite stemden ze de tekst dan ook weg.

Obscure proceseconomie

De wet-Franchimont beoogt behalve een aanzienlijke uitbreiding van de rechten van de particuliere betrokkenen in een strafonderzoek – hij weze slachtoffer of verdachte – ook het doorvoeren van een zekere proceseconomie. In dat kader krijgen de raadkamer van de rechtbank, en in hoger beroep de kamer van inbeschuldigingstelling, de bevoegdheid toegewezen om naar aanleiding van de traditionele doorverwijzing van een dossier naar de rechtbank, dat dossier gelijk van zijn 'onzuiverheden' te ontdoen.³⁸ Het voordeel daarvan, zo argumenteerde Franchimont, is dat dergelijke onderzoeksfouten niet langer tezamen met de grond van de zaak voor de rechtbank aan bod moeten worden gebracht. Zo kunnen de door het publiek zo verfoeide vrijspraken om procedureredenen aan het eind van een proces helemaal worden vermeden. De Luikse professor had weinig moeite om de politieke verkozenen – door het publiek zo vaak geplaagd met die procedurevrijspraken – van zijn idee te overtuigen.

Cruciaal is wel dat de raadkamer nagenoeg³⁹ zonder uitzondering achter gesloten deuren vergadert. Daarbij komt dat de 'procedurekwesties' waarvan sprake nooit zomaar de saaie formaliteitsdiscussies zijn die veel mensen daarin zien. Wel gaat het bijvoorbeeld over de vereiste onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de onderzoeksrechter, de (on)regelmatigheid van een uitlevering, een vermeende schending van de wetgeving op het taalgebruik, de (on)rechtmatigheid van een huiszoeking of telefoontap, politiegeweld, en alles wat zo nog te maken heeft met de bewijslevering door politie en gerecht.⁴⁰ Als waarborgen voor rechtsbescherming, kunnen die dingen stuk voor stuk tellen. Stelt de raadkamer nu effectief onregelmatigheden vast, dan kan ze de 'aangetaste' procedurestukken uit het dossier weren, zodat er tijdens het daarop volgende openbare proces niet in het minst meer sprake van is (art. 131 en 135 Sv.). Blijft de mogelijkheid dat meteen het hele onderzoek naar de prullenmand verwezen wordt, zodat er niet eens meer een openbaar proces van komt. Hoeft er daarbij aan herinnerd dat de raadkamer in zijn huidige rol van proceduresluis al

36. Verantwoording bij amendement nr. 119, *l.c.*

37. J. VELU, *Beschouwingen over de Europese regelgeving inzake betrekkingen tussen gerecht en pers*, mercuriale uitgesproken op 1 september 1995.

38. M.v.T., *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 december 1996, nr. 857/1, p. 62-63.

39. Zie de uitzondering in artikel 24 van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis.

40. Zie M.v.T., *Parl. St.*, Kamer, 1996-97, 19 december 1996, nr. 857/1, p. 62.

over onmetelijk veel strafdossiers gaat, waaronder zonder twijfel ook een heel aantal bijzonder relevante voor het grote publiek?

Ook de wijze waarop de wet-Franchimont de (eventuele) doorverwijzing van een onderzoeksdossier naar een vonnisgerecht regelt, brengt voor het recht op informatie dus een achteruitgang met zich mee. Over een heleboel voor de rechtsstaat nochtans elementaire zaken, zou nog nauwelijks of zelfs helemaal niet meer openbaar worden gedebatteerd. Dan worden misschien wel de wraakroepende procedurevrijspraken aan het eind van een proces tegengegaan, niet minder problematisch lijkt het ons dat het vrijuit gaan van personen ook nog eens in alle beslotenheid bedisseld wordt. Een van de commissieleden rond Franchimont, de Antwerpse hooglerares Chris VAN DEN WYNGAERT, formuleerde die kritiek trouwens zelf, in een scherpe *dissenting opinion* bij het definitieve commissievoorstel.⁴¹ VAN DEN WYNGAERT nam intussen ontslag uit de expertencommissie.

Uiteindelijk heeft het parlement dan toch maar een uitzondering voorzien. Wordt er tegen de beslissing van de raadkamer hoger beroep ingesteld, dan kan de aldus gevatte kamer van inbeschuldigingstelling alsnog de openbaarheid van de debatten bevelen, zij het slechts voor zover een van de partijen dat vraagt (art. 135, § 3, al. 5 Sv.).

Volgens de wetgever wordt daarmee *in extremis* toch ingegaan tegen het obscurantisme dat het strafonderzoek in de ogen van het publiek zou kunnen kenmerken. Het valt nog maar te bezien of zoveel parketmagistraten, verdachten of slachtoffers effectief om die openbaarheid zullen vragen. Niet zelden zullen hun particuliere belangen nu eenmaal botsen met het recht op informatie van de bevolking. En dan moet de kamer van inbeschuldigingstelling het opengooien van de deuren ook nog toekennen, natuurlijk.

Daarnaast is ook nog een tweede, mogelijk belangrijker correctie voorzien. Kunnen de tijdens de voorbereidende rechtspleging aan bod gekomen proceduretekortkomingen in principe niet meer opgeworpen worden voor de feitenrechter, dan kan dit niettemin wel nog voor de 'middelen die verband houden met de bewijswaardering of die de openbare orde aanbelangen' (nieuw artikel 235*bis*, § 5 Sv.). Hetzelfde geldt 'voor de gronden van niet-ontvankelijkheid of van verval van de strafverdring, behalve wanneer ze zijn ontstaan na de debatten voor de kamer van inbeschuldigingstelling' (*ibidem*). Twee interpretaties zijn in omloop. De ene houdt voor dat op die manier toch weer alle mogelijke proceduredebatten openbaar behandeld kunnen – en vaak ook behandeld zullen – worden. Volgens de andere versie zal het allicht zo'n vaart niet lopen, en gaan de gerechtsjournalisten er toch maar beter vanuit dat ze een heleboel dingen gewoonweg niet langer te zien en te horen krijgen...

Nog niet zo lang geleden liet de gerechtsjournalist zich maar weinig gelegen aan dat alles. Een informeel contact hier en een betrouwbaar lek ginder volstonden om

41. C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, 'De sanctionering van vormverzuimen: een dissenting opinion bij het voorstel van de Commissie Strafprocesrecht', in *Het tweede voorontwerp van de Commissie Strafprocesrecht*, Mys & Breesch, Gent, 1997.

toch alle informatie te verzamelen waarop het publiek (doorgaans terecht) aanspraak maakt. Maar de tijden veranderen snel, en vele gerechtsfunctionarissen lijken erop uit de jacht op officieuze informatieverstrekkers aanzienlijk op te voeren. Niets sluit uit dat ze dit voortaan ook op het niveau van de verwijzingsprocedures zullen doen. Zoals hierboven al uitgelegd, valt te vrezen dat ze hiervoor met de wet-Franchimont van meet af aan ook over een veel steviger juridische basis beschikken.

De ‘belangen van het recht’

De ‘kleine Franchimont’⁴² is nauwelijks van kracht, of in de Senaat werd al over de invoering van een ‘grote Franchimont’ gedebatteerd. Op 8 en 9 oktober 1998 was dat, in aanwezigheid van talloze prominenten uit de politieke en de gerechtelijke wereld. Met haar laatste voorstel⁴³ beoogt de deskundigencommissie rond Franchimont de integrale modernisering van het uit 1808 daterende Wetboek van Strafvordering. Ook hier zijn de codewoorden: meer rechten voor verdachte en slachtoffer en meer proceseconomie. Voor dat laatste wedt de ‘grote’ Franchimont op enerzijds een delegering van opsporingsbevoegdheden van parket naar politie⁴⁴, en anderzijds een doorschuiving van berechtingsbevoegdheid van rechtbank naar raadkamer. Zo zou deze laatste voorwaar ook de bevoegdheid krijgen om eigenhandig en ten gronde (weliswaar kleinere) rechtszaken te berechten (artikel 183 van het voorstel).

Ook minder openbaarheid blijft een leidmotief, ook al wordt zulks niet met zoveel woorden gezegd. Om te beginnen zou de raadkamer, zoals aangestipt, nog meer bevoegdheden verwerven, en dit met de beslotenheid die deze rechtsinstantie kenmerkt.

Daarnaast zouden ook de eigenlijke rechtbanken veel meer dan vroeger de mogelijkheid krijgen om achter gesloten deuren te gaan.⁴⁵ We citeren letterlijk: *‘Artikel 236: Behoudens de uitzonderingen die bepaald zijn door de wet, is de vonnisprocedure openbaar. Het sluiten der deuren kan worden geëist door een gemotiveerd vonnis voor alle of een deel van de debatten in het belang van de zedelijkheid, de openbare orde of de nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de partijen of het proces dit vereisen, of voor zover dit strikt noodzakelijk wordt geacht door de rechtbank, wanneer de speciale omstandigheden van de*

42. De Wet van 12 maart 1998 wordt zo genoemd omdat ze maar enkele beperkte en voorlopige aanpassingen aan het strafprocedurerecht beoogt.

43. De teksten van het Colloquium hervorming strafprocesrecht zijn uitgegeven bij Maklu, Antwerpen-Apeldoorn, 1998.

44. De technieken van het vereenvoudigd proces-verbaal (VPV) en de autonome politieke afhandeling (APA) worden geregulariseerd (art. 91 respectievelijk 93 van het voorstel).

45. Het principe van de openbaarheid van de rechtspraak is vastgelegd in artikel 757 Gerechtelijk Wetboek: ‘Behoudens de bij de wet bepaalde uitzonderingen, zijn de pleidooien, de verslagen en de vonnissen openbaar.’

openbaarheid van zodanige aard zijn dat ze de belangen van het recht zouden schenden.

Het sluiten der deuren kan ofwel ambtshalve worden gevorderd, ofwel op verzoek van het openbaar ministerie of van een partij van het proces. Het kan eveneens worden bevolen op verzoek van een getuige in de zaak, wanneer zijn getuigenis voor een openbaar publiek zijn veiligheid, zijn privéleven en dat van zijn gezinsleden zou aantasten.

Het vonnis is voorlopig uitvoerbaar.'

Even relevant is 'Artikel 237: Hoven en rechtbanken kunnen een verbod uitspreken voor de publicatie en de verspreiding in de geschreven pers of via audiovisuele middelen van teksten, tekeningen, foto's of afbeeldingen die de identiteit van het slachtoffer, de benadeelde persoon, de burgerlijke partij, de beklaagde, de burgerrechtelijk aansprakelijke en de getuigen zouden kunnen onthullen. Hiervoor gelden dezelfde voorwaarden als voor het bevelen van het sluiten der deuren.

Indbreuken op dit artikel worden bestraft met een gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar en een boete van tweehonderd tot tienduizend frank, of met slechts een van deze straffen.

Alle bepalingen van het 1ste boek van het Strafwetboek, met inbegrip van hoofdstuk VII en artikel 85, zijn van toepassing op deze overtredingen.'

Ook nu, tijdens het colloquium in de Senaat, bezwoer professor Franchimont dat er niet zoveel aan de hand is. Het enige dat hij met zijn voorstel beoogde, was de Belgische wetgeving afstemmen op de Europese regelgeving en rechtspraak, in het bijzonder die inzake de rechten van verdediging. Toch is ook nu – en misschien nog meer dan vroeger – scepticisme op de plaats. Dat de twee voorgestelde wetsbepalingen een nieuwe achteruitgang inzake openbaarheid van Justitie met zich zullen meebrengen, ligt vrijwel voor de hand. Op dit ogenblik kan een rechtbank slechts in welomschreven gevallen de deuren sluiten, van sommige rechtszaken met minderjarigen⁴⁶ over echtscheidingsprocedures⁴⁷ tot processen rond zware zedendelicten.⁴⁸ De discretionaire bevoegdheid die Franchimont-II aan elke rechtbank afzonderlijk toekent, is echter onmetelijk groot. Dat zelfs '*de belangen van het recht*' voor de rechter een reden kunnen zijn om de deuren te sluiten, zij de commissie-Franchimont nog vergeven. De Franstalige versie van haar voorstel heeft het tenminste over het al iets concretere en operationelere '*intérêts de la justice*', of de belangen van de *rechtsbedeling*. Toch blijft de almacht van de rechter tegenover het publiek en de gerechtsjournalist veel te groot. Ook al omdat de toepasselijke geldboete, bij schending van het rechterlijk gebod, zowaar zou kunnen oplopen tot 2 miljoen frank.

De Europese regelgeving is daarbij overigens geenszins een alibi. Het is niet omdat het Europese Mensenrechtenhof in Straatsburg zegt dat de overheid iets in welbepaalde gevallen kan doen, dat ze dat ook moet doen. Zo beschikt de nationale

46. Art. 80 wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965.

47. Art. 1270, 1306 en 1309 Ger. W.

48. Art. 378bis Sw.

overheid wel degelijk over een ruime beslissingsmarge bij het invullen van het recht op informatie van het publiek. Franchimont & Co. van hun kant kiezen vrij abrupt voor een opwaardering van 'de belangen van de rechtsbedeling', ten koste van de informatievrijheid. Dat is hun volstreekte politieke recht, maar een monopolie op Europese gehoorzaamheid, zoals de Luikse hoogleraar dat claimt, of zelfs nog maar een eerste prijs, levert dat nog niet op.

Epiloog

Van Michel Franchimont is de uitspraak: 'In een democratie moet je vertrouwen hebben in de mens, maar de mensen die macht hebben wantrouwen.'⁴⁹ Meer dan wie ook heeft de Luikse advocaat en hoogleraar erop gewezen dat de strafprocedure – en de regels daaromtrent – in belangrijke mate bepalen hoe machthebbers zich tot gewone burgers verhouden. Dat Franchimont uit is op een uitbreiding van de rechten van particulieren tijdens het strafonderzoek en tegelijk een aantal proceseconomische vernieuwingen beoogt, kan hem bijgevolg allerminst fundamenteel ten kwade worden geduid.

Niettemin weerklinkt steeds luider de kritiek dat op die manier het strafonderzoek te veel aan particuliere belangen overgeleverd wordt – inzonderheid die van de min of meer georganiseerde criminaliteit, die zich niet zelden met een keur van raadslieden weet te omringen. Daarbij komt dat het vele extra werk, dat de Wet van 12 maart 1998 evengoed met zich brengt, de nu al zwaar overbevraagde magistratuur helemaal dreigt te wurgen. Of hoe de tevredenheid van de advocatuur over Franchimont-I omgekeerd evenredig is met die van de magistratuur.

Wie ook reden heeft om te klagen, zijn de media. Zowel de wet-Franchimont-I als het voorstel-Franchimont-II hebben als overduidelijke finaliteit de gerechtelijke pers te onderwerpen aan het gerecht. Maar liefst op drie verschillende echelons – van het strafonderzoek over de verwijzing naar de rechtbank tot voor de rechtbank zelf – wordt Justitie afgesloten voor het publiek. Terwijl voor menigeen – en daar zijn ook veel magistraten en politiemensen bij! – precies de omgekeerde richting moet worden gevolgd.

Vreemd toch, voor een man die tijdens het Senaatscolloquium over pers en gerecht in '95 nog de suggestie lanceerde om journalisten een soort statuut van beschermd werknemer te verlenen, kwestie van hen te vrijwaren tegen de commerciële druk van hun uitgevers en omroepdirecteuren.⁵⁰ Toegegeven, een heel ander verhaal, maar op dat punt toonde professor Franchimont zich juist voorstander van een vrijere pers ...

49. *Le Vif/L'Express* van 6 maart 1998.

50. *Justitie & Media, Referaten van het Colloquium georganiseerd door de Senaatscommissie van Justitie*, 7-8-9 december 1995, p. 71.